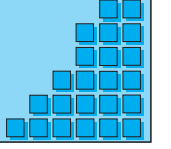

८. पजाहितदक्ख महारज्जो सयाजीरावो

प्रस्तावना

भारतामध्ये पूर्वी अनेक राजे-महाराजे होऊन गेलेत त्यामध्ये बडोदा संस्थानाचे सयाजीराव गायकवाड यांचे नाव अग्रस्थानी येते. हा राजा 'प्रजाहितदक्ष' राजा म्हणून नावारूपास आला. एक दत्तकपुत्र असूनही त्यांचा गोरगरिबा विषयी अतिशय करुणाभाव होता. त्यांनी सर्वसामान्य लोकांना विनामूल्य शिक्षण दिले. त्यांनी विद्यार्थ्यांसाठी वसतीगृहे, वाचनालये, चलवाचनालये काढली. तसेच ते विविध कलांसाठी दक्ष राहिले. प्रस्तुत पाठाच्या आधारे त्यांचा विद्यार्थी हित, समाजहित, कला-कौशल्य तसेच अंधश्रद्धा निर्मूलन, अंधरूढी-परंपरा निर्मूलन, मिश्रविवाहाला प्रोत्साहन, विधवा विवाहाला प्रोत्साहन, बालविवाह नष्ट करण्याविषयीचा उपदेश विद्यार्थ्यांच्या जीवनात फलदायी ठरेल.

गायकवाडस्स तनयो गोपाळरावो होति। सो जच्चं एकादस दिने ततिये मासे अट्टादससतं तिसट्ठि (दि.११ मार्च १८६३) अहोसि। अयं अट्टादससतं पञ्चसत्तति अट्ठवीसति पंचमो मासे (२८ मे १८७५) दिवसे दत्तको गण्हि। अपरभागे तस्स नामं सयाजीरावो कारेसि। तेन वडोदरा सण्ठानस्स रज्जो अधिककतो ।

सयाजीरावो गायकवाडस्स रज्जरोहणं समारम्भे अट्ठवीसति दिसम्बर मासे अट्टादससतं एकासीति दिवसे (२८ डिसेंबर १८८१) अहोसि। तेन चतुसट्ठि वस्से रज्जं अकरि। अयं रज्जो वडोदरा सण्ठाने अज्झयनं अगण्हि। अप्पोसमये तेन महरट्ठि भासा आंग्ल भासाय च उरदु भासाय सिक्खा परिपुण्णं अकरि।

पुनं च परं तेन अस्सारोहणं, रज्जदरबारस्स परम्परानुसारेण रज्जकारं कम्मं सयं पापुणि । वडोदरा सण्ठानस्स रज्जस्स दिवान सर टी माधवरावो महासयेन सयाजीराव रज्जकरणस्स सिक्खा परिपुण्ण पापुणि । अयं रज्जो वडोदरा सण्ठानस्मिं बहुलोकोपयोगि कम्मं अकरि।

सयाजीरावो रज्जो अत्तनो रज्जस्मिं दलिदो, अप्पभोजनो पजाय तस्स हितरक्खणाय सयं दक्ख अहोसि। तस्स 'पजाहितदक्ख रज्जो' अयं उपाधिपत्तं रज्जो अहोसि। अयं रज्जो अत्तनो सण्ठानस्मिं सिक्खा पसारेण बहुकम्मकारि अहोसि। विस्सेसो बहुजनसमाजस्स च दलिदो समाजस्स च सिक्खकरणत्थाय तेन पमुखट्ठानं

मज्झिम कालस्मिं भारतवस्से बहुनि रज्जो अहोसि। तेन महारज्जो सयाजीरावो गायकवाडो गुजराथरट्ठस्मिं वडोदरा सण्ठानस्स रज्जो अहोसि। अयं रज्जो बहुजन कल्याणत्थाय कम्मं कारेसि।

सयाजीरावो गायकवाडस्स पितु नाम कासिरावो होति। कासिरावो महासयो कसिकम्मं कारेसि। तेन समयेन वडोदरा सण्ठानस्स रज्जो खण्डेरावो गायकवाडो अट्टादससतं सत्तति वस्से (१८७०) कालङ्कतो। कासिरावो

अदासि। तेन पाथमिकं सिक्खणं विनामूल्यं च बलेन च करोन्ति। तस्मिं समये अयं रज्जु भारतदेसे पठमं रज्जु वडोदरा सण्ठानं अहोसि। सयाजीरावो गायकवाडरज्जेन सिक्खा गहणत्थाय विज्जापसारनत्थय मित्तेन वसतिगेहे निम्माणकम्मं कारेसि।

अपि च तेन सन्नीत च, नच्चं च नाट्यं च इमानि कलासु अज्झयनत्थ पोत्साहनं अदासि। तेन वाचनालयं एवं चलवाचनालयं रज्जेस्मिं एवं रज्जेबहिस्मिं अकरिं। तस्मिं समये समाजम्हि विसमवादं, अनिट्ठरुढी च अन्धपथा च अत्तज अत्तजा विवाहं विनट्ठकरणत्थायं पयास कारेसि। अपि च तेन विधवा विवाहं च मिस्सित विवाहं च सयंसासने पतिट्ठापेसि। अयं रज्जु समाजपरिवत्तनवादी विचारस्स अहोसि।

महारट्ठरज्जे च पन अज्जो रज्जे सयाजीरावेन निरधनं दारकानं विज्जागहणत्थाय सिस्सवुत्ति पदानं कारेसि। तेनास्मिं पामुक्खो 'महस्सि विट्ठलो रामजी सिन्दे च डाक्टर बाबासाहेब आम्बेडकरो च महासयं लाभ पापुणि।

सयाजीराव गायकवाडरज्जेन पुणे विज्जापीठस्मिं

ईसा एकूनवीसति द्वादस वस्से (१९१२) पालि भासाय अज्झयनत्थाय विज्जात्थिवग्गस्मिं आरम्भं कारेसि। तेन समयेन पठमे फग्गुसन महाविज्जालयस्मिं पालि भासाय अज्झयनं आरम्भं कारेसि। अयं विज्जागहणं विज्जात्थिवग्गस्मिं पच्चेकमासे पञ्चदस च दस च रूपकानि सिस्सवुत्तिं आरम्भिं। अयं सिस्सवुत्तिं तेन छट्ठ वस्से अदासि।

सयाजीराव गायकवाड रज्जो अमेरिकारट्ठस्मिं दुतियो जागतिकं सब्बधम्मं परिसदे पमुक्खो अहोसि। तेन अट्ठादस सतं पञ्चसत्तति वस्से (१८७५) सिक्खा सन्था ठापितं अकरि। सयाजीराव गायकवाडरज्जो छट्ठ दिवसे फरवरी मासे एकूनवीसतिसतं एकूनचत्ताळीसति (६ फेब्रुवारी १९३९) कालङ्कतो ।

सच्चेन अयं रज्जो 'लोकहितदक्खरज्जो' अहोसि।

(स्वरचित)

संदर्भ -१) लोकपाल सयाजीराव गायकवाड -

बाबा भांड, साकेत प्रकाशन औरंगाबाद.

२) विविध दैनिक वृत्तपत्रे.

बडोदा संस्थानचे राजे महाराजा सयाजीराव गायकवाड यांनी सुरू केलेले फिरते वाचनालय
(बडोदा सण्ठानस्स महाराजा सयाजीरावगायकवाडेन आरम्भितं चलितपोट्टकालयं)

सण्ठानस्स (सा.ना.) - संस्थानाचे
 कल्याणतथ्य (क्रि.) - कल्याणाकरिता
 कसिकम्मं (ना.) - शेतीकाम
 वस्से (सा. नाम.) - साली, वर्षी
 अधिक्कतो (क्रि.) - अधिकृत करणे
 चतुसुट्ठि (स.वि.) - चौसष्ट
 पापुणि (क्रि.) - प्राप्त केले
 पजाहितदक्ख (क्रि.) - प्रजेचे हित बाळगणारा
 पाथमिक (सा.ना.) - प्राथमिक
 मिस्स (सा. ना.) - मिश्र
 पामुखो (सा. ना.) - प्रमुख
 रुप्पकानि (सा. ना.) - रूपये
 अत्तज (सा.ना.) - मुलगा
 विनामूल्य (न.) - मोफत

अहोसि (क्रि.) - होते
 कारेसि (क्रि.) - केले
 कालङ्कतो (क्रि.) - मृत्यू पावले
 तनयो (सा.ना.) - मुलगा
 अज्झयन - अध्ययन, अभ्यास
 सिक्खा सा.ना.) - शिक्षण
 दक्ख (सा. ना.) - दक्ष
 विनट्टकरणत्थाय (क्रि.) - नष्ट करण्याकरिता
 सिस्सवुत्ति (सा.ना.) - शिष्यवृत्ती
 ट्ठापित (क्रि.) - स्थापन करणे
 परिसदे (सा. ना.) - परिषदे मध्ये
 अत्तजा (सा.ना.) - मुलगी
 जच्च (क्रि.) - जन्म
 चलवाचनालय (ना.) - फिरते वाचनालय

स्वाध्याय

१. एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

- १) महाराजा सयाजीराव गायकवाड हे कोणत्या संस्थानचे राजे होऊन गेले.
- २) सयाजीराव गायकवाड यांचा राज्यारोहण समारंभ कोणत्या रोजी झाला ?
- ३) सयाजीराव गायकवाड यांना 'प्रजाहितदक्ष राजा' म्हणून का ओळखले जात असे ?
- ४) सयाजीराव गायकवाड यांनी कोणत्या विद्यापीठामध्ये पालि भाषेच्या अध्ययनाची सुरुवात केली ?

२. सत्य / असत्य ओळखा.

- १) सयाजीरावो गायकवाडस्स पितु नाम कासिरावो होति।
- २) अयं रज्जो सण्ठानस्मिं सिक्खा पसारन सयाजीराव गायकवाडो बहुकम्मकारि अहोसि।
- ३) सयाजीराव गायकवाडो अमेरिकारट्टस्मिं दुतियं जागतिक सब्बधम्म परिसदे पामुखो अहोसि।

३. योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा.

- १) अतीते भारतवस्से बहुनि अहोसि। (रज्जो/सेट्टि)

- २) सयाजीराव गायकवाडस्स पितु नाम
अत्थि। (कासिरावो/गोविंदरावो)
- ३) कासिराव गायकवाडस्स तनया
अत्थि। (गोपाळरावो/सोको)
- ४) तेसं '.....' यं उपाधिपत्त
रञ्जो अहोसि। (पजाहित दक्ख/पगाहितो)
- ५) सयाजीराव गायकवाडेन.....
महाविज्जालयस्मिं पालि भासायं अज्झयनं
आरम्भो कारेसि। (फग्गुसन/मिलिन्द)

४. रूपे ओळखा.

अहोसि
अगण्हि
करोसि
अकरि
सयाजीरावो

५. माध्यम भाषेत अर्थ लिहा.

परिनिब्बुतो
सिक्खा
अज्झयन
पजाहितदक्ख
हितरक्खणाय
महारट्ठं
पमुखो

६. दीर्घोत्तरी प्रश्न

- १) सयाजीराव गायकवाड यांचे चरित्र व कार्य
स्पष्ट करा.
- २) सयाजीराव गायकवाड यांचे सामाजिक धोरण
स्पष्ट करा.

